

УДК [340.6:001.89](477)

Олександр Олександрович СВИДЕРСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, заступник директора з експертної роботи
Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

НАПРЯМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ БАЗИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

За роки незалежності в Україні відбулося становлення національної школи у галузі теорії судової експертизи. Цьому сприяло підготовка та захист понад 10 докторських та понад 70 кандидатських дисертацій з проблем судово-експертної діяльності, а також практики використання чинного кримінально-процесуального законодавства у сфері застосування судової експертизи в адміністративному, кримінальному та цивільному провадженнях.

Загальні теоретичні засади судової експертизи закладені в дисертаціях Ф. М. Джавадова, І. А. Алієва, А. В. Іщенко, М. В. Костицького [1–3]. В той же час наукові роботи вищезазначених вчених спиралися на радянський досвід та відповідну нормативно-законодавчу базу. Тому, деякі концептуальні підходи не відповідають вимогам сьогодення, однак є фундаментальним підґрунтям для визначення шляхів побудови сучасної теорії судової експертизи.

На початку 2000 років в роботах Ф. М. Джавадова, І. А. Петрової [4; 5] були розроблені концептуальні засади формування теорії та практики судової експертизи та окремих її видів.

Аналіз монографічних праць С. В. Євдокіменко, І. В. Пирога, Е. Б. Сімакова-Єфремян, М. Г. Щербаковського [6–9], написаних після прийняття у 2012 новітнього за змістом та концепцією Кримінального процесуального кодексу (надалі – КПК) України, дозволяє визначити, що настала нагальна потреба розробки наукових засад використання судової експертизи під час кримінального провадження з одночасним вивченням проблем забезпечення прав і свобод учасників кримінального судочинства.

Аналіз діючого законодавства України та ситуації, що склалася у теорії та практиці судової експертизи дозволяє окреслити існуючі проблемні питання: формування сучасної термінології судової експертизи; тенденції та напрямки розвитку судово-експертної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства; перспективи розвитку використання спеціальних знань; завдання та напрями удосконалення професійної підготовки судового експерта; проблеми науково-методичного забезпечення експертної діяльності та принципи формування методики експертного дослідження; тактичні аспекти призначення та проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа; теоретико-правові проблеми визначення об'єкта судово-психологічної експертизи; актуальні проблеми проведення ідентифікаційних почеркознавчих досліджень; використання скануючої електронної мікроскопії й рентгенівського мікроаналізу при експертному дослідженні тонерів електрографічного друку; проблемні питання дослідження відбитків печаток і штампів; сучасні проблеми лінгвістичної експертизи; сучасні проблеми судово-почеркознавчої експертизи; особливості проведення комплексних трасологічних і судово-медичних експертиз при колото-різаних ушкодженнях; організаційні питання судово-будівельної експертизи; сучасні проблеми та можливості судово-товарознавчої експертизи; проблеми інформаційного забезпечення при експертному дослідженні знаків для товарів і послуг; особливості проведення різних видів біологічних експертиз; зміст, сутність та теоретико-правові проблеми використання судової економічної експертизи у кримінальному провадженні; проблеми визначення теоретичного змісту та напрямів удосконалення інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи; теоретико-правові та організаційні проблемні питання судово-грунтознавчої експертизи; правові та організаційні аспекти використання хімічних методів для виявлення рельєфних знаків і прихованих

зварних швів; теоретико-прикладні та правові проблеми визначення ринкової вартості виробів із декоративного каміння; правові та організаційні питання використання сучасних засобів контролю швидкісного режиму транспортних засобів в Україні; теоретико-прикладні та правові проблеми судово-експертних досліджень травматизму під час ведення робіт підвищеної небезпеки на підприємствах житлово-комунального господарства; деякі правові та методичні особливості експертного дослідження дій особового складу ДСНС України при ліквідації пожежі; теоретико-правові проблеми судової інженерно-екологічної експертизи; теоретико-прикладні та правові проблеми судової інженерно-екологічної експертизи при дослідженні екологічних правопорушень; правові та організаційні проблеми судово-експертних досліджень матеріалів, які містять інформацію з обмеженим доступом; теоретико-правові проблеми дослідження творів живопису в ультрафіолетовому випромінюванні при проведенні мистецтвознавчої експертизи.

В той же час поза увагою науковців осталося низка проблем телекомунікаційної та електротехнічної експертизи, нових видів експертиз, проблем забезпечення прав і свобод людини відповідно до стандартів Європейського суду з прав людини під час проведення експертиз на досудовому та судовому розслідуванні тощо.

Таким чином, з метою формування сучасних теоретичних правових та організаційних засад судової експертизи необхідно здійснити дослідження за наступними напрямками: *розробка фундаментальних засад судової експертизи* (дослідження проблем інтеграції, диференціації та взаємозв'язку «парадигми – концепції – доктрини – політики – стратегії» судочинства з сучасними завданнями використання судової експертизи під час кримінального, адміністративного та цивільного провадження, а також формування єдиного правового поля діяльності експертів державних та недержавних установ; визначення напрямків впровадження інноваційних технологій в освітньому та науково-дослідному процесах і як наслідок формування професійної еліти судових експертів та ефективною організаційної моделі експертних установ); *визначення перспектив та тенденцій розвитку експертології як галузі юридичної науки, її інтеграції, диференціації та взаємозв'язку з юридичними та іншими науками* (проведення наукових досліджень щодо виникнення експертології як галузі прикладної юридичної науки та визначення сучасних тенденцій формування сучасної термінологічної системи судової експертизи та перспектив удосконалення практики судової експертизи щодо використання спеціальних знань у судочинстві на сучасному етапі розвитку України; використання досягнень інших юридичних та природних наук під час вивчення проблем формування сучасної системи наукового забезпечення методичної бази судової експертизи); *розробка теоретико-правових та організаційних основ діяльності судово-експертної діяльності в Україні* (вивчення проблем удосконалення професійної підготовки судових експертів та формування науково-обґрунтованої моделі процесу навчання та підвищення кваліфікації судових експертів; розробка критеріїв впровадження єдиного підходу під час проведення судових експертиз з використанням сучасних науково-технічних досягнень; узагальнення міжнародного досвіду із стандартизації, акредитації та сертифікації у галузі судово-експертної діяльності, розроблення та систематизації європейських і міждержавних стандартів, правил стандартизації у галузі судово-експертної діяльності, забезпечення єдності вимірювань, формування уніфікованої системи пошуку та передачі даних для наступного використання при проведенні судових експертиз).

Отже, вищезазначені положення дозволять сформулювати теоретичне підґрунтя судової експертизи відповідно до вимог сьогодення, міжнародних документів та чинного законодавства України.

Список бібліографічних посилань: 1. Алиев И. А. Проблемы судебно-экспертной профилактики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1990. 39 с. 2. Ищенко А. В. Методологические и организационные проблемы развития криминалистических научных исследований : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1997. 34 с. 3. Костицкий М. В. Использование специальных психологических знаний в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1990. 34 с. 4. Джавадов Ф. М. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2001. 34 с. 5. Петрова І. А. Теоретико-правові та організаційно-методологічні засади регулювання судово-товарознавчих експертиз споживчих товарів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09.

Харків, 2012. 40 с. **6.** Євдокіменко С. В. Судово-економічна експертиза: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 40 с. **7.** Пиріг І. В. Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 40 с. **8.** Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 40 с. **9.** Щербаківський М. Г. Теоретико-методологічні та праксеологічні засади судових експертиз у кримінальному процесі розслідування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 40 с.

Одержано 17.10.2018

УДК 343.13(477)

Сергій Олександрович СИЧОВ,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Особлива роль у розв'язанні завдань кримінального провадження, щодо стоять перед правоохоронними органами по забезпеченню прав, свобод та законних інтересів особи належить органу досудового розслідування. Суттєве значення і роль в організації досудового розслідування відіграє його керівник, який раніше йменувався «начальником слідчого підрозділу». З прийняттям у 2012 році чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі-КПК України), дослідження проблемних питань правової регламентації діяльності, зокрема керівника органу досудового розслідування набуло ще більшої актуальності та гостроти. Відповідно до положень КПК України, керівник органу досудового розслідування – це начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, органів Державної кримінально-виконавчої служби України та його заступники, які діють у межах своїх повноважень. У той же час, питання реформування видів, форм і органів досудового розслідування, експериментів з ними, та зокрема удосконалення правового статусу керівника органу досудового розслідування в дослідженнях учених піднімались фрагментарно, про що дискусія з цього напрямку продовжується та спонукає до подальших наукових пошуків. Проблемним питанням визначення процесуального статусу керівника органу досудового розслідування у різні часи присвятили свої праці ряд вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких: Б. В. Асрієва, В. П. Ашитка, О. М. Бандурка, О. В. Бауліна, В. Н. Батищева, А. А. Власова, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, О. М. Ларіна, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, В. Т. Нора, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, Р. Ю. Савонюк, М. Є. Шумило, О. О. Юхно та ін. Однак, увагу в наукових дослідженнях було приділено переважно з'ясуванню сутності окремих елементів кримінальної процесуальної компетенції керівників структурних органів досудового розслідування, їх ролі і функцій. Але, поза їх увагою залишаються недослідженими компетентності керівника слідчого підрозділу при виконанні службових і процесуальних повноважень та ін. За дослідженням встановлено, що реформування правоохоронних органів є викликом сьогодення, зокрема, досудового розслідування і за визначенням окремих вчених, здійснюється як потребою нашої країни, так ще й інтеграцією України у європейське співтовариство та втіленням у правоохоронну практику міжнародних правових стандартів, а також необхідністю дотримання вимог Ради Європи, що в цілому зумовлює необхідність нового погляду на діяльність органів досудового слідства та зокрема на здійснення сучасних підходів та моделей його керівництва [1, с. 29–31], що ми підтримуємо. Наявні теоретичні розробки, за визначенням А. Горпенюка, стали науковим фундаментом для визначення сучасних проблем реформування органів досудового розслідування та